

Sencer / Sancar Adı Üzerine Bir Görüş**An Opinion on the Name of Sanjar / Sandjar****Cihan PİYADEOĞLU *** Öz

Türkiye’de Selçuklu Tarihi çalışmaları, Osmanlıların son döneminde başlamış, 1950’li yıllardan itibaren artarak devam etmiştir. Bununla birlikte bu döneme dair bazı meseleler henüz çözümlenebilmiş değildir. Bu meselelerden biri Sencer/Sancar adının kullanım tercihidir. Büyük Selçukluların son sultanının adı tarihçilerin kullanım tercihlerine farklı biçimde yansımıştır. Nitekim bazı tarihçiler bu ismi Sencer olarak verirken bazıları da Sancar şeklini tercih etmiştir. Hatta her ikisini kullanan araştırmacılar da bulunmaktadır. Ancak inceleyebilmiş olduğumuz tüm Arapça ve Farsça kaynaklarda ismin imlası سنجر şeklindedir. Kaynaklar, ismin verilmesi hakkında iki bilgiyi öne çıkarmaktadır. İlk bilgiye göre Sultan Melikşah, Sincâr yakınlarında doğan oğlunun adını bu şehrin adından etkilenerek koymuş, diğer görüşe göre ise Türkçe saplamak anlamına gelen “sançmak” fiilinden türetilen bir isimlendirmede bulunmuştur. Yapılan bir yoruma göre ise aslında Sancar olan isim, ünsüz yumuşamasına uğrayarak Sencer’e dönüşmüş ve sonraki süreçte Sencer şekli kullanılagelmiştir. Bu çalışmada isim hakkında değerlendirmelerde bulunulacak ve yeni bir görüş üzerinde durulacaktır.

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet
Üniversitesi Tarih Bölümü
cihanpiyadeoglu@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2529-4557
İstanbul / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Sencer, Sancar, Selçuklular, Melikşah.

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet
University Faculty of Literature
Department of History
cihanpiyadeoglu@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2529-4557
İstanbul / TÜRKİYE

Abstract

Studies of Seljukid History in Turkey started during the last period of Ottoman rule and continued progressively since the 1950s. However, some issues regarding this period have not been resolved yet. One of these issues is the usage preference of the name Sanjar/Sandjar. The name of the last sultan of the Great Seljuk was reflected differently in the usage preferences of historians. Just as a matter of fact, some historians used the name Sanjar, while others preferred Sandjar. There also are researchers who use both. Nevertheless, the spelling of the name is سنجر in all Arabic and Persian sources that we have been able to examine. Sources highlight two pieces of information about the naming. According to the first of these, Sultan Malik-Shah named his son Sanjar, who was born near Sinjâr, influenced by the name of this city; and according to the other view, a naming derived from the verb “sançmak”, which means to stab in Turkish vernacular. According to one interpretation, the name that was originally Sandjar was transformed into Sanjar by final-obstruent devoicing, and consequently, the form of Sanjar had been used all along the subsequent investigations. This study intends to further evaluate the name Sanjar/Sandjar, and lay emphasis on a new opinion.

Keywords:

Sanjar, Sandjar, Seljuks, Malik Shah.

Başvuru/Submitted: 17/01/2023

Kabul/Accepted: 25/08/2023

Makale Bilgileri

- Atıf:** Piyadeoğlu, C. (2023). Sencer / Sancar Adı Üzerine Bir Görüş. *Selçuk Türkiyat*, (60): 25-33.
- Etik Kurul Kararı:** Etik Kurul Kararından muaftır.
- Katılımcı Rızası:** Katılımı yok.
- Mali Destek:** Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
- Çıkar Çatışması:** Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- Telif Hakları:** Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
- Değerlendirme:** İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
- Benzerlik Taraması:** Yapıldı – iThenticate.
- Etik Beyan:** sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
- Lisans:** Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

- Ethics Committee Approval:** It is exempt from the Ethics Committee Approval.
- Informed Consent:** No participants.
- Financial Support:** The study received no financial support from any institution or project.
- Conflict of Interest:** No conflict of interest.
- Copyrights:** The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
- Assessment:** Two external referees / Double blind.
- Similarity Screening:** Checked – iThenticate.
- Ethical Statement:** selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
- License:** Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Türkiye’de Büyük Selçuklular ile ilgili çalışmalar Osmanlıların son döneminden itibaren başlamış, 1950’li yıllardan itibaren artarak devam etmiştir. Artan çalışmalar pek çok konunun açıklığa kavuşmasını sağlamış olmakla birlikte, bazı meselelerin farklı sebeplerden dolayı henüz çözüme ulaşmadığı görülmektedir. Bunlardan biri de Büyük Selçukluların son sultanının adının Sencer mi Sancar mı olduğudur. Nitekim bu isim araştırmacıların kullanım tercihine göre şekillenmiş gibi görünmektedir. Öyle ki, bazı araştırmacılar Sencer (Köprülü, 1983, s. 163, 168; Köprülü, 1986, s. 152; Kafesoğlu, 1987, s. 375; Özaydın, 2001, s. 64; Merçil, 2007, s. 6; Özaydın, 1990, s. 9; Özgüdenli, 2013, s. 235) bazıları da Sancar (Kafesoğlu, 1953, s. 178, 191; Turan, 1996, s. 236; Sümer, *Oğuzlar*, 1999, s. 127; Köymen, 1947, s. 159; Koca, 2005, s. 97) halini tercih etmişlerdir. Hatta her ikisini kullanan tarihçiler de bulunmaktadır (Kafesoğlu, 1953, s. 178, 191; Kafesoğlu, 1987, s. 375; Köymen, 1993, s. 117; Köymen, 1987, 486 vd.). İsmi imlası inceleyebilmiş olduğumuz Farsça (İbn Funduk, t.y., s. 59; Müntecebüddîn Bedî’, 1329 hş., s. 42; Zahîrüddîn Nişâbûrî, 2004, s. 54; Râvendî, 1364 hş., s. 85; Reşîdüddîn Fazlullah, 1999, s. 29; Hindûşâh b. Sencer, 1357 hş., s. 258; Hamdullah Müstevfî, 1364 hş., s. 448; Hamdullah Müstevfî, 1336 hş., s. 26; Şebânkâreî, 1363 hş., s. 109; Mîrhând, 1339 hş., C. IV, s. 310; Mîrhând, 2535 şehinşahî, s. 148; *Tarih-i Sîstân*, 1314 hş., s. 379; Cûzcânî, 1363 hş., s. 257; Seyfeddîn ‘Akîlî, 1364 hş., s. 203; Mu’ineddîn İsfizârî, 1959, s. 172; Atâ Melîk Cüveynî, 1355 hş., s. 313; Muhammed ‘Avfî, 1375 hş., s. 40; Nâsirüddîn Kirmânî, 1370 hş., s. 11) ve Arapça (İmâdüddîn el-İsfahânî, 1999, s. 51; İbn Funduk, 1946, s. 106, 121; Sadreddîn el-Hüseynî, 1984, s. 84 vd.; İbnü’l-Cevzî, 1992, C. XVIII, s. 121; Yâkût el-Hamevî, 1977, C. III, s. 762; İbnü’l-Esîr, 1963, s. 21; İbnü’l-Kalânîsî, 1908, s. 147; Sıbt İbnü’l-Cevzî, 2013, C. XIX, s. 520; İbn Hallikân, 1968, C. II, s. 427) kaynakların tamamında سنجر şeklinde.

Sultan Sencer’in bastırılmış olduğu paralardaki imla da kaynaklarla aynıdır (Alptekin, 1971, s. 525-526; Hocaniyazov, 1979, s. 81 vd.). Çoğunlukla Sancar imlasını kabul eden Mehmet Altay Köymen’in *İslam Ansiklopedisi* için kaleme aldığı Sencer maddesindeki imla, aslında Sancar olarak planlanan maddenin baskıya yetiştirilememiş olmasına bağlanır (Turan, 1973, s. 16)¹. Bu tarz tartışmalara cevap mahiyetinde bir yazı kaleme alan *İslam Ansiklopedisi*’nin Tahrir Heyeti Müdürü Ahmed Ateş, aşağıda ifade edeceğimiz üzere ünsüz yumuşaması sebebiyle, ismin zaten Sencer’e dönüşmüş olan halinin madde başı olarak kabul edildiğini dillendirmiştir (Ateş, 1966, s. 464). Ansiklopedinin orijinal versiyonundaki “Sandjar” maddesinde (Bosworth, 1986, IX, s. 15) Sultan Sencer dönemi anlatılmış, bu maddede ismin imlasına dair herhangi bir görüşe yer verilmemiştir. Maddenin iki sayfa yukarısında yer alan Sandjak (Sancak) maddesinden hareketle ismin Sancar olarak okunduğu ve kabul gördüğü anlaşılmaktadır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*’ndeki maddenin başlığı ise Sencer (Özaydın, 2009, C. XXXVI, s. 507 vd.) olarak belirlenmiştir. Burada tartışacağımız mesele Sultan Melikşah veya herhangi birinin bu ismi nasıl seslendirmiş olduğudur.

¹ Bu mesele Osman Turan, İbrahim Kafesoğlu ve Ahmed Ateş arasında yaşanan tartışma konularından birini de teşkil etmiştir.

İsmin Verilişi ve İmlası ile İlgili Görüşler

Sultan Melikşah'ın oğlu olan Sencer, babasının Suriye seferi sırasında Musul'a iki günlük mesafede bulunan Sincâr şehri yakınlarında dünyaya gelmiştir (25 Receb 479/5 Kasım 1086). Bu olayı kaydeden kaynaklar, Sultan Melikşah'ın oğluna Ahmed ve Sincâr'dan esinlenerek Türkçe bir isim daha verdiğini kaydeder (Râvendî, 1999, I, 181; Sadreddîn el-Hüseyinî, 1999, s. 53; İbnü'l-Esîr, 1987, C. X, s. 130; Yâkût el-Hamevî, 1977, C. III, s. 762; Reşîdüddîn Fazlullah, 2014, s. 95, 127; Zekeriya Kazvînî, 1373 hş., C. II, s. 160). Yukarıda da kaydettiğimiz üzere bu Türkçe isim, kaynaklardaki imlası farklı olmamasına rağmen, bazılarında göre Sencer bazılarında göre de Sancar'dır.

İsmin Türkçe "sançmak" fiilinden türediğini ileri sürenler Sencer'den ziyade Sancar olması gerektiği görüşündedir (Köprülü, 1925, s. 252; Turan, 1973, s. 16). Bu görüşte olan bir diğer kişi de Memlük dönemi müelliflerinden olan el-Ömerî'dir (ö. 749/1349). el-Ömerî (el-Ömerî, 2014, s. 222):

"... Melikşah'ın Sincâr'da bir oğlu dünyaya geldi. Ona Ahmed adını verdi, fakat Sincâr'da doğduğu için Sencer adıyla tanındı. İşte meşhur Sultan Sencer odur. Tarihçilerin naklettiğine ve benim de kanaatime göre Melikşah oğluna Türk âdetlerine göre isim vermiştir." demek suretiyle önceki kaynaklardaki bilgiyi tekrar eder. Bununla birlikte bilginin devamında bir yorum yaparak "Aslında ona سنجر, yani "delen, saplayan" adını vermişti, fakat insanlar bu adı "sad" yerine "sin" ile söylüyorlar" demektedir.

İsmin Türk âdetlerine göre verilmiş olduğu hususu, farklı bir bakış açısıyla bizim de varmış olduğumuz bir sonuçtur. Bununla birlikte ismi kaydeden tüm müelliflerin "sad" yerine "sin" tercihinde bulunmuş olması ilginçtir ve bazı soruları da peşinden getirmektedir. Nitekim Sancar imlasını savunanların en önemli hareket noktalarından biri olan *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te de "sançmak" fiili ve fiilin sıfat fiil hali سَنَجَارٌ, سَنَجَائٌ şeklinde yer alır (Kaşgarlı Mahmûd, 1985, C. III, s. 420); diğer bir ifadeyle "sin" ile yazılmıştır.

Türkçe *İslam Ansiklopedisi*'nde yer alan maddenin başlığı Sencer olarak belirlenmesine rağmen, aslında Sancar olması gereken ismin zamanla Sencer'e dönüşmüş olmasından dolayı böyle bir tercihte bulunulduğu belirtilmiştir. Bu kısa maddede ("Sancar", 1987, C. X, s. 191):

"Sancar (T) sanç-ar; (saplamak, sançmak) kökünden olup bu isim baş isim olarak da kullanılmıştır. Kelime "ç" sesinden dolayı zamanla incelmış, bu "ç" sesi de sedalılaştırmıştır (ünsüz yumuşaması). Bundan dolayı Büyük Selçuklu hükümdarının adı Sancar, sonraları da Sencer şeklini almıştır" denmektedir.

Diğer bir ifadeyle ismin çıkış noktası Sancar'dır, ancak zamanla Sencer'e dönüşmüştür. Bununla birlikte bu dönüşümün ne zaman gerçekleştiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmaması, kafalarda bazı sorulara neden olmaktadır. Her şeyden önce *Dîvânu Lugâti't-Türk* 466/1074 yılında tamamlanmış (Kaçalın, 1994, C. IX, s. 446), Sencer de 1086 yılında doğmuştur. Dolayısıyla bahsi geçen ünsüz yumuşamasının bu kadar kısa bir süre içinde gerçekleşmiş olduğu haliyle düşünülemez.

Sad/sin farkı yanında ismin Türkçe olması sebebiyle tartışılması gereken diğer bir konu daha bulunmaktadır. Nitekim *Dîvânu Lugâti't-Türk*, Arapça kaleme alındığı ve Arapçada çim/چ harfi bulunmadığı için sançmak fiili haliyle cim/ج harfi ile yazılmıştır. Dolayısıyla sançmak fiilinin sıfat fiil halinin doğru şekilde seslendirilmesi ve bu seslendirilmenin doğru yazımı “sançar/سنچار” olmalıdır (Clauson, 1972, s. 835). Her ne kadar ünsüz yumuşaması iddiası mevcutsa da bütün kaynakların ve müelliflerin aynı anda bundan haberdar olduğunu beklemek çok da inandırıcı olmaz. Nitekim bu değişimin gerçekleşmiş olduğu tarih ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca ismin sançar veya daha farklı bir imla ile yazılmış haline de rastlanmaz. Burada yukarıda da belirttiğimiz gibi ismin Arapçada cim harfi ile yazılma mecburiyeti akıllara gelebilir. O zaman meseleye diğer bir ismin imlası üzerinden açıklama getirmek gerekir. Bu isim Çağrı'dır. Nitekim Çağrı adı Farsça kaynaklarda چغری şeklinde, yani çim harfi ile yazılmak suretiyle verilmektedir (İbn Funduk, t.y., s. 72; Râvendî, 1384 hş., s. 85; Reşîdüddîn Fazlullah, 1999, s. 13). Arapça kaynaklardaki yazımı da çoğunlukla cim harfi iledir (Sadreddîn el-Hüseynî, 1984, s. 26; İbnü'l-Esîr, 1963, s. 10; İbnü'l-Adîm, 1976, s. 16)². Diğer bir ifadeyle Farsça yazan müelliflerin ج/چ-cim/çim ses ayırımını yapabildikleri görülmektedir. Ama aynı durum Sançar için geçerli olmamıştır.

Bu hususta akıllarda herhangi bir soru kalmaması adına Sultan Sencer'in *Dîvân-ı İnşâ* başkanı ve aynı zamanda nedimi olan Müeyyidüddeve Müntecebüddîn Bedî' Ali b. Ahmed Atabek el-Cuveynî'nin (hakkında bkz. Yazıcı, 2006, C. XXXII, s. 25) *Atebetü'l-ketebe* adlı eserinde verilen ismin imlasına bakmak bile meselenin anlaşılmasına katkı verecek niteliktedir. Nitekim sultan ile hayli yakın bir iletişim halinde olan³ Cuveynî'nin de Sencer imlasını چ/çim harfini kullanmayarak vermesi (Müntecebüddîn Bedî', 1329 hş., s. 42) kelimenin imlasında چ/çim, Türkçe “ç” sesinin bulunmamasıyla açıklanabilir. Sultan Sencer'e bu kadar yakın birinin önemli bir metin kaleme alırken sultanın adını seslendirildiğinden daha farklı bir şekilde vermesi haliyle beklenemez. Üstelik Selçuklu devrinde görev alan İran kökenli devlet adamlarının Türkçe bildiği kaynaklar tarafından ifade edilen bir durumdur. Dolayısıyla uygulamada Sançar olması gereken ismin buna rağmen “ç” sesinden yoksun bir şekilde yazılmış olma ihtimali bize göre çok inandırıcı görünmemektedir. Kısaca ismin imlası Sançar değildir.

Sencer Kelimesinin İmlası ve Anlamı Üzerine

Yukarıda ifade etmiş olduklarımıza ek olarak ismin tespit edebildiğimiz harekeli (سنچار) yazımının mevcudiyeti, kelimenin doğru okunuşunun Sencer olduğunu göstermektedir (İmâdüddîn el-İsfahânî, 1999, s. 51; İbn Nukta, 1979, C. II, s. 444). Sincâr yakınlarında gerçekleşen doğum sebebiyle bir etkilenme neticesinde bu ismin verilmiş olduğu bilgisi bizce de kabul edilebilir görünmektedir. Ancak bu etkilenme

² Bunun istisnaları da mevcuttur. Nitekim Hamdullah Müstevfî (1364 hş. s. 427), ismi چغری olarak verir. Sibt İbnü'l-Cevzî'nin eserinde (1968, s. 2, 44) چغری şeklinde verilmektedir ki, bu durum muhtemelen naşirin tercihi sebebiyledir.

³ Sultan Sencer ile Müntecebüddîn Bedî' Ali b. Ahmed Atabek el-Cuveynî'nin arasındaki yakın münasebet sonraki dönem müelliflerden ve uzaktan akrabası olan Ata Melik Cuveynî tarafından kaydedilmektedir. Kayda göre sabah namazından sonra yapılan toplantı dağıldığında sultan ile Müntecebüddîn yalnız kalmış, sultan ona nasihatlerde bulunup eğlenceli hikâyeler anlatarak ülke meseleleri hakkında görüşlerini sormuştu, bk. (Atâ Melik Cüveynî, 2013, s. 259).

Sancar/Sançar değil, Sencer şeklinde kendini göstermiştir. Burada Sencer kelimesinin ne anlama geldiği bilgisi önem kazanır. Sencer, bazı sözlüklerde bir av kuşunun adı olarak kaydedilmektedir (Burhân-ı Kâtî', 2000, s. 660; Steingass, 2005, s. 700). Her ne kadar konuyla alakasız gibi görünse de Sencer'in aynı anneden doğan ağabeyi Muhammed Tapar'a verilen isim de varmak istediğimiz sonucu destekler mahiyettedir. Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla biri hariç kaynakların hepsinde Büyük Selçukluların beşinci hükümdarının adı "Muhammed" olarak nakledilmiştir. Sadece bir kaynak Muhammed'in yanına günümüzde Tapar olarak kabul gören bir isim daha eklemiştir. Bu isim, kaynakta (طبر) şeklinde yer almaktadır (Sadreddîn el-Hüseynî, 1984, s. 79). Kaynakta طبر şeklinde verilen isim Arapça'da p/پ harfinin bulunmayışı sebebiyle yine *Divânu Lugâti't-Türk'*te yer alan تَبْر kelimesiyle ilişkilendirilerek Tapar'a çevrilmiş, bu da daha sonraları tarihçiler arasında kabul görmüştür (Kaşgarlı Mahmûd, 1985, I, 361)⁴. Diğer ifadeyle iki farklı kaynaktaki bilgiler bir araya getirilmek suretiyle yorum yapılmıştır. Bize göre ise kaynağın Türkçe çevirisinde Taber olarak verilen bu isim gerçekte تَبْر / تَبْر / Tebr/Tibr/Tibir olup, Sencer gibi bir çeşit kuş manasındadır (Steingass, 2005, s. 279). Selçuklu hanedan mensuplarına hayvan isimlerinin verildiği bilinen bir gerçektir. Meseleye daha ayrıntılı bakıldığında Tuğrul, Çağrı, Beygu, Alp Sungur ve Togaşah gibi kuş isimlerine de rastlanmaktadır (Nizâmî Arûzî, 1331 hş., s. 68; Sümer, 1971, s. 404; Özgüdenli, 2013, s. 87)⁵. Sencer ve Tibir'i de bu geleneğin devamı olarak düşünmemek için hiçbir sebep bulunmamaktadır.

Sonuç

Yukarıda vermiş olduğumuz bilgiler neticesinde konuyla ilgili olarak şu görüşler ileri sürülebilir. Her şeyden önce Sincâr şehrinin ismin verilmesi sırasında bir etkiye neden olduğu tarafımızca da kabul edilmektedir. Ancak tüm kaynaklarca سنجر şeklinde verilen bir imlanın, barındırdığı harfler de dikkate alındığında Sancar olarak okunabilmesi çok da mümkün görünmez. Ayrıca Türkçe sançmak fiilinden türediği kabul edilen Sancar sıfat fiili, Türkçe açısından da yanlıştır. Doğrusu Sançar ve dolayısıyla şehzadeye verilen isim de Sançar olmalıdır.

Sincâr'dan etkilenerek sadece ses benzerliği sebebiyle Sencer adının verilmiş olduğu düşüncesi de bize göre yanlıştır. Nitekim bu etkilenmenin anlamdan ziyade bir kelime benzerliği gibi yorumlanması gerektiğinde, سنجر imlasının Sencer'den çok Sincer olarak okunması daha mantıklı bir seçim olur. Bunun yanında ses benzerliğinden çok, ismin bir anlam yüklenerek verilmiş olduğunu düşünmek daha gerçekçi bir yaklaşım olur.

Sancar maddesinde ifade edildiği gibi sançar olan kelimedeki "ç" sesinin ünsüz yumuşaması sebebiyle önceleri Sancar'a sonraları da Sencer'e dönüşmüş olması iddiası da bize göre mantıksız görünmektedir. Nitekim *Divânu Lugâti't-Türk'*ün tamamlandığı yıl düşünüldüğünde bahsi geçen ünsüz yumuşamasının kısa bir süre içinde gerçekleştiği düşünülemez. Yine de iddia edildiği gibi sançar/سنچار kelimesinin ünsüz

⁴ Burada Tapar olarak verilen kelimenin manası Kıpçak hanlarından İnal Öz'ün oğlu şeklinde verilmektedir.

⁵ Sungur ve toğan (doğan) birer kuştur.

yumuşamasına uğrayarak Sancar haline dönüşmesi, dil kuralları çerçevesinde kabul edilebilir bir durumdur. Ancak var olduğu kabul edilen bu dönüşümün Selçukluların son sultanının adının Sancar olduğunu kanıtlamak için yeterli değildir. Diğer bir ifadeyle günümüzde Ankara'ya Engürü demekten hiçbir farkı yoktur.

Bunun yanında Selçuklu hanedan mensubu Tuğrul, Çağrı ve Beygu'nun da üç efsanevi kuş adı olduğu, ayrıca Çağrı Bey'in oğluna Alp Sungur, Sultan Alp Arslan'ın da Togaşah adını verdiği bilinen bir gerçektir. Bizim tespitimize göre Sencer ve Tiber isimleri de kuş anlamı taşımaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere Sultan Melikşah'ın da atalarının yapmış olduğu gibi Türk âdetlerine göre oğluna isim vermiş olduğu görülmektedir. Buna ek olarak iki farklı kaynaktan ismin harekeli yazımının tespit edilmesi, üstelik bunlardan birinin İslâm dünyasında yetişen önemli şair ve ediplerin biyografilerini ve eserlerinden örnekleri içeren bir antoloji olması burada ayrıca önem taşımaktadır. Sonuç olarak Büyük Selçukluların altıncı hükümdarının adı iddia edildiği gibi Sancar değil, avcı bir kuş anlamına gelen Sencer olmalıdır.

Extended Abstract

In Seljukid History studies in Türkiye, the name of the last Sultan of the Great Seljuks is seen in two different ways. Some researchers refer to this name as "Sanjar", while others prefer "Sandjar". Certain scholars have even used both forms in different works. *The Encyclopaedia of Islam* prefers "Sandjar", while the Turkish version of the encyclopedia and the *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* prefer "Sanjar". Upon examination of all the Arabic and Persian sources and even the coins minted in the name of Sultan Sanjar, we found the spelling of the name to be سنجر. In other words, both "Sandjar" and "Sanjar" enthusiasts share the same source spelling. Two theories regarding the name's origin stand out in the sources. According to the first theory, Sultan Malik Shah named his son, who was born near Sinjār, influenced by this city. The second theory suggests the name was derived from the Turkish verb "sançmak" meaning "to stab". The widely accepted explanation is that the name was originally "Sandjar" but underwent consonant softening over time, becoming "Sanjar". However, we argue that if the name was derived from the verb "sançmak", it should be "Sançar" (Sandchar) and not "Sandjar". *Dīwān Lughāt al-Turk*, the most important source for those who believe "sançmak" derives from the verb "sançmak", was written in Arabic. Since Arabic lacks the letter چ, the verb "sançmak" is necessarily written with the letter ج. It is also evident from the correct spelling of the name Chagri (چغری) that authors writing in Persian were able to distinguish between the sounds of چ and ج. Additionally, Montajab al-Din Badī', who was closest to Sultan Sanjar and authored a work called *Atabat al-kataba*, spelled the name as it appears in other sources. Therefore, the name cannot be "Sandchar". The presence of vowel point spelling (سنجر) further suggests that the correct spelling of the name is "Sanjar". While we acknowledge that Sinjār influenced the name's choice. However, this influence manifested itself in the form of "Sandjar" or "Sandchar", in other words, not through sound similarity, but through the attribution of meaning to "Sanjar". Here, the meaning of the word "Sanjar" is crucial. It is a well-known fact that members of the Seljuk dynasty were often given animal names. Upon closer examination, it becomes apparent that bird

names such as Tughril, Chagri, Bayghu, Alp Sunkur, and Togan (Shah) are also prevalent. Sanjar, the subject of our discussion, is recorded as the name of a bird of prey in some dictionaries. Moreover, while the name of Muhammad Tapar, Sanjar's elder brother, is mostly recorded as "Muhammad" in the sources, one source added a name that is now accepted as "Tapar" (طبر). This name is تَبْر / تَبْر / Tibir, which, like Sanjar, means a kind of bird. Considering that members of the dynasty were often given bird names and based on the meaning, it's reasonable to assume that "Sanjar" and "Tebir" also mean "bird". Furthermore, the fact that the name has been written with diacritics and that this source is an anthology containing biographies and examples of the works of significant poets and writers who emerged in the Islamic world is also noteworthy. In conclusion, it is our belief that Sultan Malik Shah named his sons in accordance with Turkish customs, following the traditions of his ancestors. Therefore, the name of the sixth ruler of the Great Seljuks is "Sanjar", signifying a bird of prey.

Kaynakça

- Alptekin, C. (1971). Selçuklu paraları. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. III, 435-591.
- Atâ Melîk Cuveynî (1355 hş.) *Tarih-i cihângüşâ-yı Cüveynî*. (A. Kazvinî, nşr.). Tahran.
- Atâ Melîk Cuveynî (2013). *Tarih-i cihângüşâ*. (M. Öztürk, çev.). Ankara: TTK Yay.
- Ateş, A. (1966). Prof. Dr. Osman Turan'ın yazısı dolayısı ile bir açıklama. *Belleten*, S. 119, 459-466.
- 'Avfî (1375 hş.). *Lübâbü'l-elbâb*, (S. Nefîsî, nşr.). Tahran.
- Bosworth, C. E. (1986). Sandjar. (C. 9, p. 15-17), *Encyclopaedia of Islam* (Second Edition). Leyden.
- Burhân-ı kâti'* (2000). (M. Öztürk, & D. Örs, ed.). Ankara: Türk Dik Kurumu Yay.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Cûzcânî (1363 hş.). *Tabakât-ı nâsirî yâ tarih-i İrân ve'l-İslâm*. (A. Habîbî, nşr.). Tahran.
- Hamdullah Müstevfî (1336 hş.). *Nüzhetü'l-kulûb*. (M. Debîr-i Siyâkî, nşr.). Tahran.
- Hamdullah Müstevfî (1364 hş.). *Tarih-i güzîde*. (A. Nevâî, nşr.). Tahran.
- Hindüşâh b. Sencer (1357 hş.). *Tecâribü's-selef der tevârih-i hulefâ ve vüzerâ-yı işân*. (A. İkbâl, haz.). Tahran.
- Hocaniyazov, T. (1979). *Katalog monet gosudarstua velikih Selcukov*. Aşkabad: Türkmenistan SSR İlimler Akademisi.
- İbn Funduk. (1946). *Tarihu hukemâi'l-İslâm*. (M. Kürd Ali, nşr.). Dimaşk.
- İbn Funduk. (t.y.). *Tarih-i Beyhak*. (A. Behmenyâr, nşr.). Tahran.
- İbn Hallikân. (1968). *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâu ebnai'z-zamân*. (İ. Abbas, nşr.). Beyrut.
- İbn Nukta. (1979). *Tekmiletü'l-ikmâl*. (C. 2). (A. Abdürabbinnebî, nşr.). Mekke.
- İbnü'l-Adîm. (1976). *Bugyetü't-taleb fi tarihi Haleb*. (A. Sevim, nşr.). Ankara: TTK Yay.
- İbnü'l-Cevzî. (1992). *el-Muntazam fi tarihi'l-mülûk ve'l-ümem*. (C. 18). (M. A. Atâ, & M. A. Atâ, nşr.). Beyrut.
- İbnü'l-Esîr. (1963). *et-Tarihü'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atâbekiyye*. (A. A. Tuleymât, nşr.). Kahire.
- İbnü'l-Esîr. (1989). *el-Kâmil fi't-tarih*. (C. 10). (A. Özeydın, çev.). İstanbul.
- İbnü'l-Kalânîsî. (1908). *Zeylu tarihi Dimaşk*. (H. F. Amedroz, nşr.). Leyden.
- İmâdüddîn el-İsfahânî. (1999). *Harîdetü'l-kasr ve cerîdetü'l-'asr*. (A. M. Âlu Tu'me, nşr.). Tahran.
- Kaçalın, M. S. (1994). *Dîvânü Lugâti't-Türk. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 9). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1953). *Sultan Melikşah devrinde Büyük Selçuklu imparatorluğu*. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1987). *Selçuklular. İslam Ansiklopedisi*. (C. 10). İstanbul: MEB yayınları.
- Kaşgarlı Mahmûd. (1985). *Dîvânü Lugâti't-Türk*. (C. 3). (B. Atalay, haz.). Ankara.
- Koca, S. (2005). *Selçuklular'da ordu ve askerî kültür*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Köprülü, M. F. (1925). *Harzemşahlar tarihine dair, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*. 1, İstanbul.
- Köprülü, M. F. (1983). *İslâm ve Türk hukuk tarihi araştırmaları ve vakıf müessesesi*. İstanbul: Ötüken.
- Köprülü, M. F. (1986). *Bizans müesseselerinin Osmanlı müesseselerine tesiri*. İstanbul: Ötüken.
- Köymen, M. A. (1947). *Büyük Selçuklu İmparatorluğunda Oğuz isyanı (1153)*. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2, Ankara.
- Köymen, M. A. (1987). *Sencer. İslam Ansiklopedisi*. (C. 10). İstanbul: MEB yayınları.
- Köymen, M. A. (1993). *Selçuklu devri Türk tarihi*. Ankara: TTK Yay.
- Merçil, E. (2007). *Selçuklular'da hükümdarlık alâmetleri*. Ankara: TTK Yay.
- Mîrhând. (1339 hş.). *Tarih-i ravzâtü's-safâ*. (C. 4). Tahran: Müessesesi-i Hayyâm ve İntişârât-ı Pîrûz.
- Mîrhând. (2535 şehinşahî). *Düstûru'l-vüzerâ*. (S. Nefîsî, nşr.). Tahran.

- Mu'ineddîn İsfizârî. (1959). *Ravzâtü'l-cennât fi evsâfi medîneti Herât*. (S. M. Kâzım, nşr.). Tahran.
- Müntecebüddîn Bedî'. (1329 hş.). *Atebetü'l-ketebe*. (M. Kazvînî, & A. İkbâl, nşr.). Tahran.
- Nâsirüddîn Kirmânî. (1959). *Nesâimü'l-eshâr*. (Urmevî, C. Nşr.). Tahran.
- Nizâmî Arûzî Semerkandî. (1331 hş.). *Çehâr makâle*. (M. Kazvînî, nşr.). Tahran.
- el-Ömerî. (2014). *Mesâlikü'l-ebşâr fi memâliki'l-emsâr*. (A. Batur, çev.). Türkler hakkında gördüklerim ve duyduklarım. İstanbul: Selenge.
- Özaydın, A. (1990). *Sultan Muhammed Tapar devri Selçuklu tarihi (498-511/1105-1118)*. Ankara: TTK Yay.
- Özaydın, A. (2001). *Sultan Berkyaruk devri Selçuklu tarihi (485-498/1092-1104)*. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Özaydın, A. (2009). Sencer. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 39). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özgüdenli, O. G. (2013). *Büyük Selçuklular Devleti tarihi (1040-1157)*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Râvendî. (1364 hş.). *Rahatü's-sudûr ve âyetü's-sürûr*. (M. İkbâl, nşr.). Tahran/1999. *Rahatü's-sudûr ve âyetü's-sürûr*. (C. 1). (A. Ateş, çev.). Ankara: TTK Yay.
- Reşidüddîn Fazlullah. (1999). *Câmiu't-tevârih*. (C. 2). (A. Ateş, nşr.). Ankara: TTK Yay.
- Reşidüddîn Fazlullah. (1999). *Câmiu't-tevârih*. (E. Göksu, & H. Güneş, çev.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Sadreddîn el-Hüseynî. (1984). *Ahbârü'd-devleti's-Selçukiyye (Zübdetü't-tevârih)*. (M. İkbâl, nşr.). Beyrut/(1999). *Ahbârü'd-devleti's-Selçukiyye (Zübdetü't-tevârih)*. (N. Lugal, çev.). Ankara: TTKY.
- Sancar (1978), *İslam Ansiklopedisi*. (C. 10). İstanbul: MEB yayınları.
- Seyfeddîn 'Akilî. (1364 hş.). *Âsârü'l-vüzerâ*. (M. C. Hüseyinî, nşr.). Tahran.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî. (2013). *Mirâtü'z-zamân fi tarihi'l-'ayân*. (M. Berekât & A. Reyhavî, nşr.). Dimaşk.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî. (1968). *Mirâtü'z-zamân fi tarihi'l-'ayân*. (A. Sevim, nşr.). Ankara: TTK Yay.
- Steingass, F. (2005). *Persian-English dictionary*. İstanbul.
- Sümer, F. (1971). Saltuklular. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*. 3, Ankara.
- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Şebânkâreî. (1363 hş.). *Mecma'ü'l-ensâb*. (M. H. Muhaddis, nşr.). Tahran.
- Tarih-i Sistân* (1314 hş.). (Melikü'ş-şuarâ Bahar haz.). Tahran.
- Turan, O. (1973). Selçuklular tarihi hakkında araştırmalar ve tenkidler I. *İslam Medeniyeti Dergisi*. 29, İstanbul.
- Turan, O. (1996). *Selçuklular tarihi ve Türk-İslâm medeniyeti*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Yâkût el-Hamevî. (1977). *Mu'cemü'l-büldân*. (C. 3). Beyrut.
- Yazıcı, T. (2006). Müntecebüddîn Bedî'. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 32). İstanbul: TDV Yayınları.
- Zahîrüddîn Nişâbü'rî. (2004). *Selçuknâme*. (A. H. Morton, nşr.). Berlin.
- Zekeriya Kazvînî. (1373 hş.). *Âsârü'l-bilâd ve ahbârü'l-'ibâd*. (C. 2). (M. Murâd, Farsça çev.). Tahran.